

Anmeldelser

| MORTEN THING: *Tegnenes historie. Til læsningens semiotik* (University of Southern Denmark Studies in Linguistics, 25), Syddansk Universitetsforlag, Odense 2015, 256 s., 240 kr.

Morten Things bog skildrer, hvordan tegnsystemer i samspil med nye kommunikationsbehov og medieteknologier er blevet til og har udviklet sig fra førskriftlig tid over oldtid, middelalder og Gutenberg-æraen til netrevolutionen. Emnet – notationstegnene, dvs. de grafiske gengivelser af sprog og tal, og deres historie – er af fundamental erkendelsesinteresse, både i og omkring forfatterens historievidenskabelige felt, men også uden for universitetsverdenen. Bogens bedrift er, at den trods et nødvendigvis detaljeorienteret perspektiv, f.eks. på ordmelletrum i løbende tekst i middelaldermanuskripter eller kolofonen i trykte bøger, formår at formidle stoffet appetitvækkende og fordøjeligt.

Af bogens egen kolofon fremgår det, at den indgår i universitetsforlagets serie *Studies in Linguistics*, men det bør ikke afskrække et bredere publikum. Forfatteren, selv historiker, benytter sig af en kultursemiotisk tilgang, der er velkendt og til lejligheden forenklet til en handy værktøjskasse bestående af Charles Sanders Pierces tre tegntyper (med henholdsvis ikon-, index- og symbolfunktion). Det fungerer. Det semiotiske perspektiv, der sætter ofte upåfaldende enkeltheder ind i en større kulturalanalytisk sammenhæng, bidrager til at trække relevans ud af discipliner, der kan fremstå nicheagtige, f.eks. filologien, hvor undertegnede selv huserer, eller som knap er discipliner, f.eks. typografien, der udspringer af en håndværksmæssig tradition. Betragter man alligevel, altså trods det pragmatiske anlæg, bogen fra et akademisk-disciplinært perspektiv, kan det undre, at den tværfaglige boghistorie, der er blevet introduceret og aktiveret i Danmark gennem de sidste 10-15 år, næsten er totalt fraværende. Man savner perspektiver til og fra internationale standardværker fra forskningsfeltet, f.eks. Henri-Jean Martins *Histoire et pouvoirs de l'écrit* (1988, eng. 1994), Walter J. Ongs *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word* (1982) eller Gérard Genettes *Seuils* (1988, eng. 1997), der er en hel monografi om funktionen af de randtekster, der ledsager og styrer læsningen af tekster, f.eks. titler, forfatterangivelser, kolofoner osv. Alt sammen no-

get, der interesserer bogens forfatter. Også boghistoriske specialstudier savnes, herunder ikke mindst hjemlige, f.eks. R. Paullis grundlæggende artikel „Den sejrende Antikva“ (1940) i afsnittet om overgangen fra fraktur til antikva (i kap. 12) eller Torben Jelsbaks arbejder om avantgarde og typografi i kapitlet om samme emne (i kap. 15).

Bogen er smidigt struktureret. De 17 kapitler udgør tematiske og stort set kronologiske nedslag, hver især fint balanceret af både danske og internationale eksempler, f.eks. om skriftens oprindelse, tidlige alfabetter, højt- og indenadslæsning, bogtrykket, bogbind, skriftpolitik og netrevolutionen. Der er ingen overordnet, styrende tese, men den teknologiske og samfundsmæssige proces bag tegnsystemernes udvikling skaber sammen med det konsekvente sociologiske perspektiv på læseren eller tegnbrugeren sammenhæng i fremstillingen. Når f.eks. ordmelletrummet opståen i den tidlige middelalder er interessant, er det, fordi det dækker over et afgørende skift i læsningens modalitet, fra højt- til indenadslæsning. Dette baner vej for helt nye kulturelle og æstetiske muligheder i tekstproduktionen.

Med det store og mangfoldige stof, bogen spænder over, runesten, håndskrifter, tryksager og digital tekst, kan fremstillingen umuligt blive anmærkningsfri. I det materiale, som denne anmelder har en smule kendskab til, de danske håndskrifter og tryksager, er der ud over ubetydelige unøjagtigheder nogle lettere irriterende forenklinger, f.eks. den, at håndskrifter af tvivlsom proveniens konsekvent uden videre tilskrives den formentlige forfatter, f.eks. en skotsk klerk i tilfældet Knud den Helliges helgenbeskrivelse. Herved udviskes forskellene i den litterære kommunikation før og nu sammen med problemerne, der knytter sig til håndskrifternes transmission op gennem århundrederne. Disse forenklinger er dog en rimelig pris at betale for bogens effektive formidling. Værre er det med egentlige fejl. Af sådanne har denne anmelder dog kun fundet én. I afsnittet om versets grafiske repræsentation hævdes det, at det høviske Mariadigt „Ret Elskovens Dyd“ (uden forbehold tilskrevet Per Ræv Lille!) parallelt med samtidig udenlandsk poesi er sat op som et moderne digt „skrevet ud både i vers og strofer“ (s. 122). Digtets første strofe citeres fra det middelalderhåndskrift, der går under navnet „Klosterbogen“ i Marius Kristensens udgave fra 1933. Den holder ikke! Havde forfatteren konsulteret den digitaliserede version på Islands Nationalbibliotek (www.handrit.is) eller den nyeste, autoritative udgivelse fra 2008 med faksimiler og diplomatarisk gengivelse af manuskriptet (Britta Olrik Frederiksen m.fl.: *A Danish teacher's manual of the mid-fifteenth century*. Cod. AM 76,8^o), var det fremgået, at digtet er skrevet ud i én smøre. Først i barokken efter den metriske reform bliver det herhjemme normen med en typografisk kodificering af poesien med linjebrud ved versslutning

og blanke linjer mellem stroferne. I den prædigitale tidsalder kunne den kulturelle forsinkelse i harmoniseringen af tegnsystemerne således punktvis måles i århundreder. Hvad angår andre dele af bogens stof, der har ligget langt uden for forfatterens moderne ekspertiseområde, nemlig den græske oldtidslitteratur og runerne, er det betryggende, at der er benyttet eksterne konsulenter.

Opsummerende: *Tegnenes historie* er et vedkommende historisk perspektiv på den almindelige – og i et civilisationshistorisk perspektiv mere og mere uomgængelige – omgang med tegn og tekster. Man er godt underholdt, oplyst og oven i købet i acceptabelt trygge hænder. Mere kan man ikke forlange af bredt anlagt videnskabsformidling.

Jens Bjerring-Hansen

| SITA STECKEL, NIELS GAUL & MICHAEL GRÜNBART (RED.): *Networks of Learning: Perspectives on Scholars in Byzantine East and Latin West, c. 1000-1200*, (Byzantinische Studien und Texte, 6), Lit Verlag, Wien & Berlin 2014, 352 s., 34,90 EUR.

I udforskningen af middelalderens intellektuelle historie rettede forskere fra omkring 1990 og frem i stigende grad blikket mod aktørernes personlige relationer. Den senere professor i middelalderens historie på RUC, Brian Patrick McGuire, var med sin bog *Friendship and Community, the Monastic Experience 350-1250* fra 1988 i høj grad med til at fremme denne tendens. Den her anmeldte bog er resultatet af en workshop afholdt i 2008 som en del af The British Academy's 'Medieval Friendship Networks' Project (2005-2010). Efterfølgende indkaldte redaktørerne supplerende *case studies*, blandt andet et bidrag fra McGuires efterfølger på RUC, Mia Münster-Swendsen. Endelig leverer redaktørerne, Sita Steckel (Münster) og Niels Gaul (Budapest) i to afsluttende bidrag mere sammenhængende fremstillinger af de metodologiske implikationer og perspektiver. Dette er et af de første forsøg på at præsentere netværkshistorie, der inddrager både byzantinske og vesteuropæiske intellektuelle miljøer, behandlet på sammenlignelige præmisser. Herved hæver publikationen sig over en traditionel blandet buket af kongresakter.

Athanasios Markopoulos (Athen) giver i det første bidrag „Teachers and Textbooks in Byzantium, Ninth to Eleventh Centuries“ (s. 3-15) en ret traditionel fremstilling af skoler og læreanstalter i Det Byzantinske Rige og beskriver deres gæld til det hellenistiske uddannelsessystem. Helt i projektets ånd sætter han dog fokus på lærer/elev-forholdet og dets betydning for udviklingen af den særlige byzantinske analyse- og